

Innspill fra Kulturvernforbundet

1. februar 2023.

Norges kulturvernforbund takker for muligheten til å komme med innspill til strategien for kulturfrivillighet, og for medvirkning gjennom deltakelse i referansegruppen.

Innledning

Kulturvernforbundet er paraplyorganisasjonen for de frivillige kulturvernorganisasjonene. Vi har i dag 31 landsdekkende medlemsorganisasjoner, med rundt 2000 lokallag og 260 000 medlemmer til sammen. Vi estimerer at våre organisasjoner bidrar med opptil 7 millioner timer årlig i frivillig innsats, noe som omregnet tilsvarer en verdiskaping på rundt 2 milliarder kroner. Det vi legger ned av arbeid har en enorm samfunnsbetydning, og verdi som ikke kan måles i penger. Kulturarven er uerstattelig. Forsvinner den, så er den borte for alltid.

Kulturvernorganisasjonene jobber med hele bredden innen kulturvernfeltet, og faller således inn under flere departementers sektoransvar. Fysiske kulturminner og kulturmiljøer faller innunder Klima- og miljødepartementet, bevegelige kulturminner innunder Samferdselsdepartementet, mat- og drikketradisjoner innunder Landbruks- og matdepartementet og immateriell kulturarv innen Kultur- og likestillingsdepartementet. Uavhengig av hva organisasjonene jobber med, så er de alle en del av *kulturfrivilligheten*, og bidrar til deltakelse, aktivitet og opplevelser landet rundt. Vi forventer derfor at strategien favner bredt, og ivaretar også våre synspunkter og behov.

Vi håper strategien vil bidra til en mer samordnet politikk, på tvers av departement og forvaltningsnivå. Vi deler derfor innspillene våre også med de andre departementene vi tilhører, i hovedsak Klima- og miljødepartementet og Samferdselsdepartementet.

Her er våre innspill til temaene departementet har løftet frem.

1. Bred deltakelse og tilgang på kunst og kulturaktivitet i hele landet

Nasjonale mål og internasjonale forpliktelser

Kulturvernorganisasjonene, og deres lokallag skaper viktige arenaer og møteplasser i samfunnet, og bidrar til inkludering, demokratibyggning, folkehelse, trivsel og livslang læring. Samtidig gjør de en enormt viktig innsats med å ta vare på og formidle kulturarven, som er et kulturpolitisk mål i seg selv, slik det er beskrevet i Kulturmeldingen¹. Vern og videreføring av kulturarven er også tema for Kulturmiljømeldingen², der den frivillige innsatsen beskrives som selve bærebjelken på området og der ett av de tre nasjonale målene er at «*Alle skal ha mulighet til å engasjere seg og ta ansvar for kulturmiljø*».

¹ Meld. St. 8 (2018–2019) Kulturens kraft — Kulturpolitikk for framtida.

² Meld. St.16 (2019-2020) Nye mål i kulturmiljøpolitikken – Engasjement, bærekraft og mangfold

Vi ser nå et paradigmeskifte på kulturmiljøfeltet, der beslutningen om hva som skal tas vare på i større grad kommer nedenfra. Dette er også i tråd med Faro-konvensjonen³ som Norge ratifiserte i 2008. Faro-konvensjonen slår fast menneskers rett til å definere, delta i og dra nytte av sin egen kulturarv, og fremhever dermed kulturarvens betydning for menneskerettigheter og demokrati. Det nasjonale målet om engasjement henger derfor tett sammen med oppfølgingen av konvensjonen.

Organisasjonene gir en ramme for engasjementet, og bidrar til at alle kan involvere seg i sin egen og vår felles kulturarv. Det gir en merverdi å være med i en forening, og organisasjonene har derfor en enorm betydning, både for det enkelte medlem og for samfunnet for øvrig. Kulturvernorganisasjonene er de ypperste forvalterne av disse demokratiske rettighetene i Norge.

Norge har også ratifisert UNESCO-konvensjonene om ivaretagelse av verdensarv og immateriell kulturarv. Våre organisasjoner bidrar i stor grad til å imøtekomme disse forpliktelsene, og flere av våre medlemsorganisasjoner er akkrediterte UNESCO-rådgivere. Strategiens mål om økt deltakelse, bidrar således til både nasjonale mål og internasjonale forpliktelser som beskrevet over.

Hva er de største utfordringene for at flere skal kunne delta i det frivillig kulturvernet?

Synlighet

En *generell utfordring* for kulturvernorganisasjonene, er at vi ikke er synlige nok. Dette gjelder ikke minst i de store byene, der vi konkurrerer om en rekke andre tilbud om folks fritid.

Vi tror at mange kunne tenke seg å delta, dersom de visste om mangfoldet av aktiviteter som våre organisasjoner holder på med. Vi må promotere oss mer. Folk må vite hvem vi er og at de har mulighet til å delta.

Mange fikk en økt synliggjøring under «Frivillighetens år», men generelt sett, så mangler det både ressurser og kapasitet til promotering av organisasjonene. I motsetning til de fleste humanitære organisasjoner - og idretten - så har ikke det frivillige kulturvernet noen ansatte markedsførere. En bedre synliggjøring av organisasjonene, kunne bidratt til økte inntekter, flere medlemmer og økt aktivitet.

Mange av organisasjonene har imidlertid gode tiltak for å nå nye grupper, spesielt blant de som har driftsstøtte og ansatte som kan jobbe med dette.

Motivasjon

Motivasjon er en drivende faktor for frivillig innsats, og en forutsetning for deltakelse og engasjement. For mange av kulturvernorganisasjonene, er dette en reell utfordring, som henger sammen med ulike former for hindringer for at de kan drive med aktiviteten sin.

Historikere og slektsforskere melder for eksempel om innskrenket tilgang til fysisk arkivmateriale, mens andre sliter med å finne løsninger for digitalisering og oppbevaring av eget historisk materiale. Manglende utdanningsmuligheter, lærlingeordninger og jobb kan hemme motivasjonen for de som driver med håndverk, mens Jernbaneklubben frykter medlemsfracfall dersom de historiske togene ikke lenger får kjøre på det nasjonale nettverket.

³ Europarådets rammekonvensjon om kulturarvens verdi for samfunnet

På Kulturvernforbundets innspillsmøte 16. januar, viste foreningen til krav om installering av ERTMS-systemet, et felleseuropeisk digitalt signalsystem, som kan ta flere år å få på plass. Da mister man mange frivillige imens, og mye av den unike kompetansen som trengs for både vedlikehold og kjøring.

Økte krav om sertifikater, systemer og miljøhensyn er en utfordring for mange av organisasjonene, i forhold til både bevegelige kulturminner, fartøy og bygningsvern. Det må være en fremtid for det de driver med. Hvis ikke mister de motivasjonen, og den unike kunnskapen organisasjonene har står i fare for å forsvinne for alltid.

Vi viser også til innspill fra Norsk Fyrforening, som skriver følgende i sitt skriftlige innspill: «I hverdagen er det en oppfatning av at det offentlige ikke i tilstrekkelig grad ser hvilken ressurs det frivillige er for samfunnet. Det er en oppfatning at det frivillige blir fremhevet i festtaler, men når det kommer til konkret handling blir det frivillige «glemt». Det er demotiverende og kan bidra til at mange kvier seg for å gå med i den kulturelle frivilligheten».

Behovet for tilskudd omtales flere steder i dokumentet. Vi tar det med også her, fordi det (som Norsk Fyrforening sier), kan gå ut over motivasjonen for å gjøre en innsats. Hvorfor noen skal få støtte, mens andre ikke får det, synes urimelig, siden alle gjør en viktig innsats på sine unike områder.

Regional samordning

En annen utfordring for det frivillige kulturvernet, er at vi ikke er samorganisert på lokalt eller regionalt nivå. Vi tror at vi står sterkere både i forhold til synlighet, medvirkning og mulighet for tilskudd, dersom vi organiserer oss regionalt, slik som for eksempel musikkråd, friluftslivsråd og idrettsråd. Dette ønsker vi å jobbe med, men det krever både tid og ressurser. I 2022 tok vi initiativ til en slik samordning i Oslo (Oslo kulturarvnettverk), og vi er i prosess med å etablere flere slike regionale nettverk rundt omkring i landet. Behovet for regional samordning beskrives også under punkt 5 – regionale fond.

Sektoransvar

En annen utfordring, er at våre organisasjoner tilhører ulike sektorer, som ikke nødvendigvis er så kjent med frivillig arbeid, eller vet om denne unike ressursen. Mens det frivillige kulturvernet har høy anerkjennelse i Klima- og miljødepartementet, for eksempel, så sliter vi med å nå frem til Samferdselsdepartementet, og til dels også Kultur- og likestillingsdepartementet.

Samferdselsdepartementets innsats på kulturvernfeltet går gjennom etatsmuseene, som i varierende grad har samarbeid med frivillige. Noen av organisasjonene opplever også å falle mellom flere stoler eller å bli kasteballer mellom de ulike departementene. Dette har vi sett i forhold til søknader om driftsstøtte.

Et forslag som kom frem i møte med referansegruppen 17. januar, var at Kultur- og likestillingsdepartementet påtar seg en pådriverrolle for at flere departement gjør seg kjent med frivilligheten innenfor sine ulike områder, og legger til rette for økt medvirkning og engasjement. På Kulturvernforbundets innspillsmøte 16. januar, påpekte vår styreleder Jørn Holme at alle tildelingsbrev til offentlige etater bør komme med retningslinjer, og at alle har et ansvar for å skape noen strukturer for å nå frem til de frivillige.

Samskaping

I møtet med referansegruppen 31. januar ble «samskaping» tatt opp som et tema, blant annet i forbindelse med fylkeskommunenes rolle som samfunnsutvikler, en rolle som har blitt styrket som følge av regionreformen.

Samskaping handler om at offentlige myndigheter inviterer de ulike aktørene på et område til dialog, for å skape og utvikle gode løsninger sammen. Dette kan være både innbyggere, lokale bedrifter og ulike lag og foreninger. Man har et mål, for eksempel i forhold til reiseliv⁴, og inviterer de ulike aktørene til dialog om deres rolle, hvordan de kan bidra til målet, og hva som skal til for at dette skal skje. En slik dialog vil gi en bedre forståelse av de ulike aktørenes rolle, gi flere perspektiver og muligheter for nye handlinger.

Både i kommunene og fylkeskommunene ser vi et spredt ansvar som kan være til hinder for økt engasjement. For eksempel så er frivillighet som regel samlet i en egen avdeling, og ikke i fagavdelingene. Vi mener de ulike avdelingene må kjenne til de frivillige på sitt felt, og legge til rette for medvirkning og økt aktivitet, i tråd med prinsippet om samskaping.

Norsk Fyrforening tar også dette opp i sitt skriftlige innspill:

«Økt forståelse mellom frivilligheten, de profesjonelle aktørene og offentlige myndigheter vil være nøkkelen til en forbedring av forståelsen av det viktige arbeidet som legges ned av tusenvis av dugnadstimer av frivillige. Det er en kjensgjerning at store deler av vår kulturarv ville ha gått tapt hvis det ikke hadde vært for ildsjeler og frivilligheten. Dette er forhold som er underspilt i debatten og norsk kulturarv».

Samarbeid med institusjonene

Mange av kulturvernorganisasjonene har samarbeid med arkiv og museer. Her er det mange ulike erfaringer å hente, både gode og dårlige. Vi opplever for eksempel at museumsreformen har skapt større avstand mellom de museumsansatte og de frivillige venneforeningene, som gjerne har et lokalt engasjement. Flere museer har også ytret at frivilligheten kan være krevende, mens andre roser innsatsen og samarbeidet.

Mange museer, arkiv og bibliotek vil gjerne slippe til frivilligheten, men de har ikke kapasitet til å håndtere det på en god måte. Det kan være et ressurs spørsmål og et holdningsspørsmål. Kulturvernforbundet mener det bør settes av økte ressurser til å styrke samarbeidet, i tråd med eget punkt i regjeringserklæringen.

Erfaringsutveksling og opplæring

Det finnes mange tusen lokale lag og foreninger på kulturfeltet. Selv om formålet er ulikt, har de mange av de samme oppgavene og utfordringene, som å få tak i tillitsvalgte, ha gode administrative systemer, hjemmesider, nye formidlingskanaler, rekruttering og så videre. Erfaringsutveksling, kurs eller samordning kan være smart, både på kulturvernfeltet og ellers.

Hva slags erfaringer har lag og foreninger gjort seg under og etter koronaen?

Kulturvernorganisasjonene har, som resten av samfunnet, gjort seg en rekke erfaringer som følge av pandemien. Medlemspleie og tilpassede aktiviteter var viktig, og mange utarbeidet tilbud om digitale kurs og seminarer. Slekt og Data var en av de få organisasjonene som fikk

⁴ Kulturvernforbundet viste her til nasjonal reiselivsstrategi, som beskriver dette på en god måte.

flere medlemmer under pandemien, som følge av gode tilbud til sine medlemmer, herunder en rekke webinarer om slektsforskning.

Hybride og digitale møter fortsetter for de fleste, samtidig som vi virkelig har sett verdien av de fysiske møteplassene som lagene tilbyr. Disse møteplassene er viktige for mange, og det har vært høy aktivitet, landet rundt, etter at samfunnet gjenåpnet.

Hva kan gjøres for å nå grupper som i mindre grad deltar og inkludere flere i aktiviteter?

Medlemsmassen:

Det er flere typer medlemmer i våre organisasjoner. HIFO og Norsk Folkeminnelag for eksempel, består også nesten utelukkende av akademikere. Arkivforbundet er en medlemsorganisasjon for institusjoner og enkeltpersoner som arbeider med bevaring og formidling av kommune- og privatarkiv, eller som er opptatt av arkivspørsmål. Norsk Kulturarv har bedrifter, kommuner, fylkeskommuner, organisasjoner som medlemmer, i tillegg til enkeltmedlemmer. Flere av organisasjonene har også flere typer medlemskategorier, som ungdoms- og studentmedlemskap, bedriftsmedlemskap og familiemedlemskap.

Mange av kulturvernorganisasjonene har et flertall av medlemmer som er godt voksne, noe som er naturlig med tanke på livsfaser og mulighet for å dyrke egen interesse. De er en enorm ressurs for våre organisasjoner, med høy kompetanse og stort engasjement. Møteplassene vi tilbyr, er ekstremt viktige for mange av medlemmene, både for fysisk og psykisk helse. Vi venter en eldrebølge som det er viktig å ha tilbud til. De er hjertelig velkomne i våre rekker, og vi inkluderer gjerne flere i våre aktiviteter. Vi må være flinkere til å synliggjøre oss for denne målgruppen, gjerne gjennom kommunen, frivillighetsentraler, seniornett mv. I tillegg er driftsstøtten viktig for å jobbe mer aktivt med markedsføring, rekruttering, medlemspleie, administrasjon og aktiviteter. Vi kommer tilbake til dette under punkt 4.

Vi må imidlertid passe oss for å ikke definere oss som organisasjoner for eldre mennesker. Det kan virke ekskluderende, og det stemmer heller ikke. Vi viser imidlertid til at inkludering hele livet, i alle livsfaser, er viktig.

Barn og unge

Vi har en aldersspredning som også fanger opp ungdom, og mange av våre medlemmer har et livslangt engasjement. Mange av organisasjonene har også kurs og aktiviteter for ulike grupper, herunder barn og unge. «Ung Husflid», «Kysten Ung» er gode eksempler på dette. Fortidsminneforeningen har også egne håndverskurs for jenter, mens Norsk Forening for Fartøyvern har et eget prosjekt for å videreføre kompetanse til nye generasjoner. Noen lag har inngått samarbeid med eksterne firmaer som utvikler digitale spill for å nå nye grupper. Flere av organisasjonene har også tiltak for å nå ut til skolene, for eksempel gjennom ulike DKS-prosjekter. Dette mener vi er viktig, og bør legges enda bedre til rette for. Et forslag på Innspillmøtet for Oslo Kulturarvnettverk 26. januar, var også å gjøre oss – og vår kunnskap – bedre kjent for skolene, for eksempel gjennom nettportalen Feide. Siden vi er frivillige så får vi imidlertid ikke tilgang til Feide og andre systemer. Slike utfordringer må ses på, og murene mellom frivilligheten og skoleverket fjernes. For eksempel så fungerer valgfaget «Levende kulturarv» kun fordi noen få enkeltpersoner brenner for det.

Mange unge er svært interessert i det vi driver med, det ser vi blant annet fra deltakelsen på ulike typer samlinger, fra veteranbiltreff til husflidslagets «fiksverksteder». Men selv om interessen er der, så ser de ikke nødvendigvis behovet for å delta organisert i en forening. Det

kan derfor være en utfordring å få de unge med i organisert virksomhet. Et tiltak som noen allerede har gjort, og som flere kan ta lærdom av, er å investere i ungdommer, og danne ungdomsgrupper i organisasjonen, ha flere med i styret osv. Det må settes av tid og ressurser til dette. Det kan også være nyttig å se på idretten og korps for å lære hvordan vi får med oss ungdom. Det er uansett viktig å ha aktiviteter for barn og unge, selv om de ikke blir medlemmer. Dette vil være med å spre informasjon og engasjement for kulturvernfeltet, som kanskje kan gjenopptas opp senere i livet.

Som det kom frem på innspillsmøtet 26. januar, så trenger det heller ikke å være noen motsetning å ha fokus på barn og unge samtidig som man støtter kulturfrivillighet for eldre. Kompetanseoverføring mellom generasjonene er veldig viktig, og de unge må lære av de som sitter på kunnskapen. Da må de vite at organisasjonene finnes, og de må få lov til å slippe til, både i aktiviteter og styreverv.

Mangfold

På Kulturvernforbundets innspillsmøte 16. januar, påpekte styreleder Jørn Holme at vi må ta et tak for å engasjere et større mangfold inn i frivilligheten. Å være sammen og gjøre frivillig arbeid er det beste inkluderingsverktøyet vi har, og kulturvernfeltet med våre organisasjoner har et enormt potensial i seg når det gjelder dette. Mange av våre medlemsorganisasjoner er opptatt av dette, og flere innspill kom frem på dette møtet, blant annet fra Slekt og Data, Norges Husflidslag, Memoar og Norges bygdekvinnelag. Mens bygdekvinnelaget jobber bevisst med å speile mangfoldet og har et flott inkluderingsprosjekt på plass allerede, ønsker Slekt og Data å etablere et prosjekt for å hjelpe andre og tredjegerasjons innvandrere å finne ut mer om sine slektinger og historie. Memoar ønsker et større mangfold i selve historieskapingen, og viser til at det er de frivillige selv som definerer historien, ikke nødvendigvis museene og arkivene. Jeg viser for øvrig til referat fra møtet, der innspillene er beskrevet nærmere.

Tiltak for å økte aktiviteten og nå nye målgrupper, henger igjen sammen med tilskudd, både til drift og prosjekter. Vi vet for eksempel at de organisasjonene som har driftstilskudd og et sekretariat med ansatte, har bedre kapasitet til å drifte organisasjonen, koordinere aktiviteten og gjennomføre ulike prosjekter.

2. Møteplasser og tilgang på egnede kulturarenaer for aktivitet, læring og opplevelser

Tilgang til lokaler er utrolig viktig, og vi er glade for at dette blir et sentralt punkt i strategien. Vi påpeker igjen viktigheten av at strategien favner hele bredden av kulturfrivilligheten.

Vi viser blant annet til departementets tekst om strategien, der det blant annet står at en av de store utfordringene lokalt og regionalt er «tilgangen på gode lokale og kulturarenaer *for øving og framføring*» (*vår kursiv*). En bedre formulering, ville være å sikre or «tilgangen på gode lokale og kulturarenaer *der organisasjonene kan utøve sin aktivitet på en best mulig måte*».

Vi har delt inn våre behov for lokaler og arenaer i følgende kategorier:

- Behov for tilgang til gratis / rimelige møterom i ulike størrelser, vanlig standard og fasiliteter – gjerne med mulighet for digitale møter (økt behov)
- Behov for lokaler / arenaer til kurs og opplæring (vanlige møterom (med skjerm), arkiv, verksted, skoler/sløydsaler, bygningsvernsentre, fartøyvernsentre, utendørs, digitale kurs mm)
- Behov for tilgang til kulturarven og kulturminnene, der de er (stavkirker og andre bygninger, fyrtårn, lokstaller, verksteder, Kjeller flyplass, naust, fartøy / havn og kaiplass mm.).
- Behov for formidlingsarenaer, både fysiske og digitale.
- Behov for lager, både fysiske og digitale

Hva kjennetegner møteplasser der det er lagt til rette for læring og gode opplevelser?

Møteplassene må være egnet for formålet, ha normal standard ift. fasiliteter, være tilgjengelig og gratis eller til en overkommelig pris. I motsetning til idretten der det ofte bygges nytt, vil vi gjerne bruke det som allerede eksisterer. Vi mener dette er et viktig prinsipp, også ut fra et bærekraftperspektiv.

Kulturvernorganisasjonene har ulike behov, ut fra hva de driver med. Flesteparten trenger «vanlige» møte- og samlingslokaler, samt tilgang til lager. I tillegg må historikere og slektsforskere ha tilgang til arkiv, både fysiske arkiv og digitale. De som jobber med husflid og håndverk, trenger lokaler der de kan utøve sin aktivitet, noen trenger vask, avtrekk og mulighet til å søle på gulvet, andre trenger kun et samlingslokale. Museumsvennene trenger gode samarbeidsformer med museet de er tilknyttet. For de som jobber med fysiske kulturminner, er aktiviteten og opplevelsene knyttet til der kulturminnet eller fasilitetene er. I tillegg er det mange som nå bruker digitale rom for både arkiv, møter og opplæring, noe som har blitt enda mer aktuelt etter pandemien.

Kulturvernorganisasjonene bruker gjerne lokaler med historie i veggene. Når Kulturvernforbundet arrangerer store fellesmøter og konferanser, bruker vi gjerne lokaler og arenaer som gjenspeiler denne aktiviteten og interessen, fra overnattingssteder til møtelokaler, transport med veteranbusser eller fartøy og utflukter til ulike steder av interesse. Da lærer vi alltid om historien rundt stedet og objektet, og møter de som forvalter det, enten det er ansatte eller frivillige. I våre rekker skaper dette gode opplevelser. Dette er vi også opptatt av å tilby andre, ikke bare de som er medlemmer, men skoleklasser, grupper, tilreisende og andre interesserte. Vi viser her til den nasjonale reiselivsstrategien, der nettopp denne type kulturbaserte opplevelser trekkes frem som et satsingsområde, og der samspillet mellom de ulike aktørene beskrives som en symbiose.

Hva er de største utfordringene og suksessfaktorene for å sikre tilgang på egnede lokaler og kulturarenaer?

Kostnader

En av de største utfordringene, er nok at leiekostnadene ofte er store for frivillige organisasjoner med minimalt med driftsmidler. I byene er det spesielt dyrt. Vi trenger en pool av lokaler i byene, fra møterom til kurslokaler, formidlingsarenaer og lager.

Mange av organisasjonene har egne lokaler (f.eks. kystlag), og trenger midler til istandsetting, isolering, wc og universell utforming. Dette er det vanskelig å få støtte til i dag. Forbundet Kysten viser til at dersom de ruster opp disse til gode møtelokaler med kjøkken o.l. så anses det som en verdiøkning av lokalene og da får de ikke støtte. De trenger imidlertid dette for å utvikle lokalene til gode møteplasser for frivilligheten.

Kulturvernorganisasjonene trenger også arkiver til lagring, både fysisk og digitalt. Dette er viktig for oss å finne løsninger på, siden organisasjonene sitter på mye historisk materiale, fra bildesamlinger og bøker til organisasjonsarkiv og dokumenter. Det er utfordrende for mange å finne gode systemer for dette, både avhending og kanskje spesielt for digital lagring. Memoar påpeker at de i dag må betale dyrt til Kultur-IT både for oppstart og for lagringsplass på server for å kunne bruke minner.no. Uten faste driftsmidler blir museenes infrastruktur utilgjengelig, selv om den er tilrettelagt for frivillighet. Siden vi er frivillige så får vi heller ikke tilgang til Feide og andre systemer. Vi blir derfor ekskludert med vår kunnskap.

Det finnes imidlertid gode eksempler på samarbeid også. For eksempel har Slekt og Data en egen avtale med Arkivverket, der de bidrar med frivillig innsats, mot gratis bruk av lokaler. Dette er nærmere omtalt på neste side. I tillegg er flere organisasjoner samlokalisert i Oslo, gjennom en leieavtale som forvaltes av Kulturvernforbund. Tilgang til møterom er en viktig del av dette samordningstiltaket.

Tilgang

Kulturvernforbundet mener frivillige organisasjoner må slippe inn i lokaler der det er mulig. Mange offentlige lokaler står mørke og ubrukte på ettermiddag og kveldstid, og det må være en strategi for bruk av disse.

Lokaler som i dag er tilgjengelige, kan imidlertid være problematisk å låne. Det er en stor utfordring for mange lag at selv om Voksenopplæringsloven har en forskrift som gir lagene gratis tilgang til undervisningslokaler, er disse hverken tilpasset lagenes behov eller tilgjengelige når det er behov. Skolene har et tungrodd system hvor man må søke i lang tid i forkant, og det er mye administrasjon rundt dette. Det må kunne gjøres enklere.

Studieforbundet mener lovverket burde vært endret til å gjelde flere offentlig eide lokaler f.eks. frivilligsentraler og bibliotek og museer. Det vil bidra positivt for lokal opplæring og minske presset på skolene. I tillegg må loven gjelde alle ukedager og ferier, ikke bare mandag - torsdag fram til kl. 21.00 om kvelden som i dag.

Vi trenger også en forenkling når det gjelder utlån av andre lokaler. På Kulturvernforbundets innspillsmøte 26. januar, påpekte Memoar at dette kan løses ved f.eks. å benytte Oslonøkkel-appen, slik man benytter den i dag på Deichman.

Våre organisasjoner bruker også gjerne låver og vernede hus som ikke er i bruk, og mener det må være en strategi også for dette. Mange kommuner eier for eksempel gamle prestegårder, som fint kan egne seg som samlingslokaler.

Arkiv og museum

Mange bruker møterom og har aktivitet og kurs hos museer, bibliotek og arkiv. Da er de avhengig av åpningstider, tilgang, og at det er noen der. Dette er en utfordring, siden våre møter ofte er utenom arbeidstid.

For historikerne og slektsforskerne er det arkivene som er «deres» lokaler. De trenger å være nær kildene og de MÅ ha tilgang til arkivene rent fysisk. Med mer digitalisering så ser de imidlertid en økende trend mot å bygge ned de fysiske publikumstilbudene. Da stopper tilgangen til alt som ennå ikke er digitalisert og det er en stor utfordring. Slekt og Data har ellers et veldig godt samarbeid med arkivene, og en egen avtale med Arkivverket. De bidrar for eksempel med scanning av arkivmateriale og publikumsveiledning på arkiver over hele landet. Dette gjør de på frivillig basis, mot gratis bruk av lokaler.

Mange museer er avhengig av frivilligheten, men det er ikke noe godt overordnet system for samarbeid. Samarbeid synes ofte å være personavhengig, og vi møter ofte holdninger om at det er utfordrende, tidkrevende og ressurskrevende å måtte ta hensyn til de frivillige. Dette er en utfordring for begge parter, og det er behov for at dette tas tak i, jfr. punkt i Hurdalsplattformen. Det må settes av tid og penger i dette samarbeidet (noe vi anser som en investering), det må bygge på erfaringer og det må utarbeides retningslinjer. Det finnes imidlertid gode eksempler på samarbeid her også, og noen museer har en frivillighetsstrategi eller en frivillighetskoordinator.

Spesielle behov for kulturvernet

Mange av våre organisasjoner har spesielle behov knyttet til sin virksomhet. Dette gjelder ikke minst de som jobber med fysiske kulturminner, enten det er bygg, fartøy eller bevegelige kulturminner. Her ser vi en ekstra utfordring, både i forhold til sektoransvar og til ulike forvaltningsnivå. I tillegg er det mange motstridende interesser lokalt, for eksempel vernehensyn versus hensyn til utbygging.

Landsforeningen for luftfartøyvern holder for eksempel til på Kjeller flyplass, som nå går en uvisse fremtid i møte. Mange av bygningene er fredet, og her kan de jobbe med opplæring, istandsetting og formidling. Men de trenger også tilgang til rullebanen for å fremdeles kunne bruke flyene. Dette er viktig for å ha en levende kulturarv, holde kunnskap ved like og tilby ulike opplevelser. Flydagen på Kjeller trekker hvert år mange tilskuere. Det er imidlertid stor interesse for å bruke området til kommersielle formål, og saken er til behandling i kommunen.

For rullende og bevegelige kulturminner som tog og busser, er det behov for tilgang til sporplass, verksteder og «tak over hodet» (i form av steder å kunne parkere kulturminnene under tak). Dette er det mangel på i dag, og svært viktig fordi kulturminnene blir ødelagt av vær og vind, tagging og hærverk. Dette er en stor utfordring, og bør ikke være vanskelig å få på plass, men det krever politisk oppmerksomhet og vilje. For å kjøre bilene, trenger de også unntak fra unntak fra miljø-/støysoner, tilgang på drivstoff og smøremidler av riktig type.

Norsk Jernbaneklubb opplever også utfordringer i forhold til egnede steder å være. De er glade for at ivaretagelse av historisk togmateriell er nevnt i Hurdalsplattformen, men opplever likevel å bli kastet ut av egnede lokaler og bli tilbudt lokaler som ligger lite egnet til, der det ikke er folk. Da mister mange motivasjonen for å delta. I tillegg så er det jo tegene som er

«deres» lokaler og når disse nå får store utfordringer med å kjøre pga. nye krav og systemer, så mister de frivillige fort motivasjonen (som nevnt over). Vi viser også her til Jernbanedirektoratets rapport om historisk togmateriell som ble overlevert Samferdselsministeren i fjor. Denne rapporten understreker at det er et enormt vedlikeholdsetterslep, og fremhever de frivillige og deres behov.

Norsk Fyrforening påpeker at deres lokaler og møteplasser (fyrene) også ligger til dels utilgjengelig til. For å få opp frivilligheten ved fyrene trengs det bedre tilrettelegging. Det kreves også at staten tar mer ansvar for sine egne bygninger, noe som er utfordrende. På Kulturvernforbundets innspillsmøte 16. januar, viste Norsk Fyrforening til at noen kommuner ønsker å avhende fyrstasjoner som er i deres eie, for å kutte utgifter til istandsetting og vedlikehold – dette til tross for at det er aktive venneforeninger som gjerne utfører arbeidet, og skaper aktivitet, opplevelser, læring og inntekt.

For Norsk forening for fartøyvern er kaiplasser de viktigste «lokalene» for sine medlemmer og frivillige. Leieprisene og landstrøm er dyrt, og de opplever at havnene ikke i tilstrekkelig grad skiller mellom frivillige fartøy og næringsfartøy.

Hva slags gode eksempler finnes og hvordan kan vi lære mer av hverandre?

Det er flere gode eksempler på lokaler som egner seg og ulike former for samarbeid.

Samlingsbasert opplæring er viktig for deler av kulturvernfeltet, med fartøyvernsentre og bygningsvernsentre som gode eksempler. Disse sentrene er utrolig viktige for aktivitet, opplæring og rekruttering, og det er ofte samarbeid med museer. Hardanger fartøyvernsenter er del av Hardanger og Voss museum, og omtales som et «levende museum» der du kan høre lyden av håndverkere i arbeid, og lukte friske materialer som tjære, tau og glødende smijern. Dette kunne vært en modell som de rullende kulturminnene også påpeker behovet for, og som burde være mulig å få på plass.

Mange av våre medlemsorganisasjoner har godt samarbeid med museene, både faglig og i forhold til aktiviteter. Museene utgjør for eksempel en fin formidlingsarena for de som driver med håndverk.

På jernbanefeltet finnes det også flere museumsjernbaner, med godt samarbeid mellom museene og de frivillige miljøene. En museumsjernbane er ofte en nedlagt jernbanestrekning som blir drevet som museum, og her er det gjerne de frivillige som har spisskompetanse i forhold til drift av kulturminnet. Også på Jernbanemuseet på Hamar er det en jernbane i drift i sommersesongen, og Rutebiler som bidrar til opplevelser og levende kulturarv.

Noen av organisasjonene har også verksteder som er åpne for besøkende. Dette gjelder for eksempel kystlag, som Viken kystlag her i Oslo. Lagene bidrar her til formidling av historie, håndverkkompetanse og tradisjoner rundt båtbruk og båtkultur. Dette er en fin måte å synliggjøre aktiviteten på, som også kan bidra til rekruttering og engasjement.

Et annet eksempel, er Fortidsminneforeningens prosjekt «husbruk». Under mottoet «Redde, Restaurere, Reaktivere» erverver de bygninger som forfaller, og bruker dem som arenaer for

opplæring, og som deretter enten selges eller brukes videre til ulike formål – noe som igjen skal skape positive ringvirkninger lokalt.

Vi viser ellers til et vellykket samarbeid Kulturvernforbundet har hatt med Trøndelag fylkeskommune og Trøndelag Reiseliv, om en regional kulturarvkonferanse våren 2022. Mens vi samarbeidet om det faglige programmet, planlegging og gjennomføring, så ordnet fylkeskommunen med lokaler og dekket utgifter til leie og bevertning. Dette fungerte svært bra, og vi håper på flere slike samarbeidprosjekter i årene som kommer.

3. Samspill mellom den profesjonelle og frivillige kulturen

Hva er erfaringene fra samarbeid og samspill mellom den profesjonelle og frivillige kulturen?

Som Kulturvernforbundet har påpekt tidligere, og som også kom frem på innspillsmøtet 16. januar, så er det ikke alltid et klart skille mellom profesjonell og frivillig på kulturvernfeltet. Kulturvernorganisasjonene har mye spisskompetanse som ikke finnes andre steder og som er det mest «profesjonelle» kunnskapen vi har i landet, til tross for at de er frivillige.

Vi har mange eksempler på dette. Norsk Heraldisk Forening, for eksempel, har landets fremste ekspertise på heraldikk, og bistår blant annet med rådgiving i forhold til utarbeidelse av kommunevåpen. Landsforeningen for luftfartøyvern har spisskunnskap på veteranfly, med unik kunnskap om håndverket om å istandsette og bruke flyene, samt historien bak. Norsk forening for fartøyvern viser til at fartøyene ofte er store og komplekse tekniske innretninger, og at de som kan mest og har størst spisskompetanse på dette feltet som regel er de frivillige, og ikke de «profesjonelle».

På Kulturvernforbundets innspillsmøte 16. januar, påpekte Erik Lillebråten, direktør i Norsk Kulturarv, at Kulturtanken og DKS har en altfor streng definisjon av profesjonell kultur som skal formidles. Frivilligheten må i mye større grad inn i DKS. Et besøk hos historielaget eller bygdekvinnelaget har mer for seg enn å få besøk av en «profesjonell» danser fra Grunerløkka.

På samme innspillsmøte påpekte Marit Jacobsen, direktør i Norges Husflidslag, at det også er behov for profesjonelle/betalte prosjektledere som er dyktige på å koordinere, lede og inspirere de frivillige. Norges Husflidslag har et godt etablert nettverk av profesjonelle konsulenter på regionalt nivå som hjelper til og organiserer frivilligheten, både faglig men også administrativt og praktisk, i alt fra å bistå i digitale møter til tilskuddsordninger og søknader. De får til dette fordi de mottar offentlige driftsmidler, og det lykkes fordi de har da en profesjonell administrasjon som bistår de frivillige. Dette koster penger, men er helt sentralt for å øke den frivillige deltagelsen. Driftsmidler er veldig viktig og gjør at man kan tenke langsiktig. Hennes oppfordring til myndighetene er at de må se verdien av driftsstøtten og ikke bare tenke prosjekt! Dette er et relevant innspill også til punkt 4.

Hva slags gode eksempler finnes og hvordan kan en lære mer av hverandre?

På innspillsmøtet, var det flere kommentarer om forholdet mellom museer og det frivillige kulturvernet. Dette er også nevnt under de andre punktene, og det kom også frem under som et punkt til dette temaet. I museumsmeldingen er det skrevet at dersom man skal jobbe med

frivillighet så må man ta seg tid til det. Frivillighet på museum er ikke bare gratis arbeidskraft, men en ressurs man må investere i. Frivilligheten skal være et viktig supplement, og gjør man ting riktig så får man mye igjen for investeringen, for begge parter.

Det er mange gode eksempler på samarbeid mellom institusjonene og det frivillige kulturvernet, for eksempel mellom museer og ulike lag som bidrar til å ha aktiviteter, formidling og til å vise frem håndverk / levede kulturarv. Det er også en rekke samarbeidsprosjekter rundt Kulturminnedagene.

Memoar viser også til at frivillighet ikke bare er en gratis ressurs, men at vi også må tilby honorarer til frivillige, på samme måte som idretten eksempelvis gir dommerhonorarer. De gjør dette med noen av sine frivillige som tar kurs og som foretar muntlige intervjuer. Dette er et godt eksempel på at det finnes et stort rom mellom de to ytterpunktene frivillig og profesjonell. Kulturvernforbundet viser her til behovet for driftsstøtte, og muligheten til å honorere både ansatte og frivillige.

Hvordan kan samspillet bli enda bedre, og hva vil en oppnå med dette?

Marit Hasvang fra Norske Museumsvenner, påpekte i innspillsmøtet 16. januar at de profesjonelle museene har blitt topptunge etter museumskonsolideringen, og har flyttet seg vekk fra grasrota/de frivillige og vennelagene. De frivillige er ikke interessert i å støtte et regionalt museum med flere enheter, da de som regel engasjerer seg i sitt eget lokale museum. Statssekretæren kommenterte dette i møtet, og sa regjeringen ønsket mer kunnskap om dette forholdet.

Kulturvernforbundet er glade for at regjeringen nå har igangsatt et forskningsprosjekt om samspillet mellom museene og frivillige, men påpeker samtidig behovet for å iverksette tiltak umiddelbart, jft. punktet i regjeringserklæringen. Slike tiltak bør bygge på åpen dialog og medvirkning fra begge parter. Det må også settes av midler til dette over statsbudsjettet. Men henvisning til eksemplene over, er det mye å vinne på ulike former for samarbeid, både for institusjonene og de frivillige, og overordnet, for kulturvernet generelt.

I innspillsmøtet, viste Norges metallsøkerforening til at de har et godt samarbeid med enkelte fylkeskommuner, men at dette ofte er personavhengig. De mener profesjonelle arkeologer må blir flinkere til å samarbeide med foreningen, og at det bør være retningslinjer som legger til rette for dette.

Foreningen Skipet ønsker et bedre samarbeid med profesjonelle når det kommer til digitalisering. Foreningen har enorme mengder av bilder og dokumenter som må digitaliseres, men sliter med å ha gode lagringsplasser for dette. De trenger nasjonale dataservere som blir håndtert profesjonelt. Igjen, med henvisning til punkter nevnt over, støtter Kulturvernforbundet de ulike innspillene om behovet for samarbeid og tilgang til arkiv og digitale systemer for å sikre ivaretagelse av kulturarven, og alle de ulike brikkene av Norges historie som organisasjonene i dag tar vare på.

Slekt og Data viste til avtalen og det gode samarbeidet de har med Arkivverket, som et eksempel for andre former for verdifullt samarbeid. Arkivverket og Slekt og Data har skrevet en samarbeidsavtale om digitalisering og tilgjengeliggjøring av arkivmateriale. Med sin spisskompetanse på lesing av gotisk skrift, gjør Slekt og Data en enorm jobb med transkribering og digitalisering av materiale, noe som kommer arkivene og allmennheten til

gode. De frivillige bringer også inn en etterspurt kompetanse fra publikum ved arkivene, nemlig kunnskapen om hvordan man bruker arkivene til slektsforskning. Slekt og Data og Arkivverket har derfor avtale om at Slekt og Data arrangerer slektsverksted/hjelp til slektsforskning ved Riksarkivet, og Arkivverkets statsarkiver over hele landet. Slekt og Data får ikke betalt for dette, men får tilgang til systemer, opplæring og tilgang til lokaler. Slik får slektsforskerne et sted å holde kursene sine, og arkivene får eksperter som kan hjelpe med å veilede publikummet deres. Rent samfunnsøkonomisk er samarbeidet svært gunstig for det offentlige. Slekt og Data bidrar med timevis med arbeid i arkivene, uten stor kostnad for arkivene.

Kulturvernforbundet mener institusjonene (herunder arkiv og museum), må bli flinkere til å åpne dørene sine, og legge til rette for frivillig virksomhet, uten å ta betalt. Belønningen kan heller være i form av engasjement og kompetanse – en vinn-vinn situasjon for begge parter.

4. Offentlige tilskuddsordninger og tiltak

Driftstilskuddene til organisasjonene er enormt viktig. Vi vet av erfaring at de organisasjonene som har driftsstøtte, har mer og bedre koordinert aktivitet ute i sine lokallag, og de har også en bedre forutsetning for å søke om prosjektmidler. Under halvparten av kulturvernorganisasjonene har driftsstøtte i dag.

Hva er de største utfordringene med dagens ordninger og hvordan kan de bli enda bedre?

Driftstilskudd og sektoransvar

Som nevnt i innledningen, er ansvaret for kulturvern spredt på flere forskjellige departement. Samtidig er kulturvernorganisasjonene også del av kulturfrivilligheten. Mange av de som ikke har driftsstøtte, opplever å være kasteballer mellom ulike departement, uten å få støtte noen steder. Dette er en stor utfordring. Når de gang på gang får avslag, eller blir henvist til et departement der de vet de ikke får tilskudd, mister de motivasjonen for å bruke tid på å søke.

Dette ser vi tydelig nå i 2023, etter at mange av organisasjonene søkte i 2022 på bakgrunn av at det står i Hurdalplattformen at regjeringen vil «sørge for at frivillige landsdekkende kulturvernorganisasjoner får grunnstøtte av staten». Likevel fikk flere avslag, ble henvist videre, eller fikk ikke svar i det hele tatt. Dette syns vi er for dårlig. Organisasjonene gjør en viktig jobb, alle som en, og det virker svært urettferdig og tilfeldig at noen får støtte, mens andre ikke får det.

I tillegg er de ulike tilskuddsordningene helt forskjellig innrettet. Mens Klima- og miljødepartementet baserer ordningen på objektive kriterier, er Kulturdepartementets ordning mer skjønnsbasert. Samferdselsdepartementet har ingen ordning på plass, men bevilger støtte til kulturvern gjennom etatsmuseene. Dette er ikke nødvendigvis en utfordring i seg selv, men det skaper store ulikheter i muligheten for å få tilskudd.

Vi ser dessuten med bekymring på en utvikling som viser en realnedgang i tilskuddene fra begge departement, og at kulturvernorganisasjonene ser ut til å falle utenfor alle satsninger.

Vi mener også at flere av kulturvernorganisasjonene som i dag får offentlig driftsstøtte, har en altfor lav støtte i forhold til medlemstall og aktiviteter. Landslaget for lokalhistorie organiserer

nesten 80 00 lokalhistorikere og har en svært beskjeden driftsstøtte. Norske museumsvenner har over 20 000 medlemmer, og ingen driftsstøtte i det hele tatt.

Vi foreslår at Kulturdepartementet sikrer støtte til største organisasjonene som i dag står uten tilskudd, og at de finner en ordning for de minste organisasjonene, slik at de også blir ivarettatt. I tillegg mener vi Kulturdepartementet bør være pådriver for at det opprettes tilsvarende ordninger i de departementene som i dag mangler dette.

Føringer fra staten

Kulturvernforbundet opplever at mye av politikken handler om mangfold og barn og unge, og mange av tilskuddene er også rettet mot dette. En holdning vi har møtt flere ganger, spesielt fra Kultur- og likestillingsdepartementet, er at kulturvern er en «hobby for voksne», som selv har ressurser og derfor ikke trengs å satses på. Kulturvernforbundet påpeker at våre medlemsorganisasjoner gjør en viktig jobb for samfunnet, og at våre møteplasser og aktiviteter er viktig for fysisk og psykisk helse, for samhold og livskvalitet. Dette gjelder også for de godt voksne medlemmene. På innspillsmøte 26. januar hevdet en av deltakerne at «vi får ofte følelsen av at Kultur- og likestillingsdepartementet har glemt og ekskludert disse gruppene». Vi minner også om at selv om mange av medlemmene er godt voksne, så er det fremdeles behov for både driftstilskudd og prosjektmidler.

Samme person, fra Kulturvernforbundets styre, påpekte videre at «kultur» ofte, fra departementet side, synes å forbindes i hovedsak med det kreative. Det frivillige kulturvernet jobber verken med øving eller fremføring. De som tar vare på kulturarven, derimot, er ofte praktikere og akademikere. På Kulturvernforbundets innspillsmøte 26. januar, ble det påpekt at «vi føler oss ekskludert når det ikke finnes gode og tilstrekkelige ordninger for driftsmidler til våre typer organisasjoner».

Som nevnt over, har organisasjonene medlemmer i alle aldre, og ulike former for medlemskap. Mange har gode tiltak og prosjekter for å nå flere barn og unge, og bidra til økt mangfold og inkludering.

Vi håper departementet tar til seg disse tilbakemeldingene, slik at strategien, tilskuddene og politikken for øvrig gjenspeiler hele bredden innenfor kulturfrivilligheten, uavhengig av medlemsgrupper, alder eller formål.

Hva hindrer og fremmer frivillig engasjement og hva kan gjøres for å forenkle og samordne ordninger?

Jeg viser her til innspill under punkt 1 om bred deltakelse, samt innspill over om behovet for driftsstøtte, konkretisert under punkt 3 i kommentar fra Marit Jacobsen i Norges Husflidslag. De som har driftsstøtte har mer og bedre koordinert aktivitet, utvikle prosjekter og få flere medlemmer. Kort oppsummert, så er det et hinder for engasjement at organisasjonene ikke har driftsstøtte, og at driftstøtten er viktig for å fremme engasjement og aktivitet.

Det kom frem flere lignende kommentarer på Kulturvernforbundets to innspillsmøter. Både lokallag og organisasjoner uten driftsstøtte melder om behov for hjelp til det administrative, og at det koster penger å kjøpe inn kompetent hjelp. Styrehonorar er ikke nok for å ta på seg store oppgaver som regnskap og medlemssystemer. Dette går utover aktiviteten og rekrutteringen. Et forslag på innspillsmøtet 26. januar, var å bruke nettverket (her Oslo kulturarvnettverk) for å utveksle erfaringer, og kanskje gå sammen flere organisasjoner for å

få til en bedre samordning av administrative oppgaver, og ha en superbrukere til medlemsystemer, regnskap mv.

Flere av de landsdekkende organisasjonene ønsker nok midler til å ha en ansatt, helst på heltid, til å utføre både driftsoppgaver, skape aktivitet og jobbe politisk. For de som mottar tilskudd, ble det fremmet behov for flerårige tilskudd, som både er mer forutsigbart, men også tidsbesparende for både tilskuddsforvalter og tilskuddsmottaker.

Museer og arkiv

På innspillsmøte 16. januar, påpekte Memoar at frivillige organisasjoner og lag konkurrer ofte om de samme midlene som arkiv og museum, hvor de har et profesjonelt apparat som kan skrive gode søknader. Dette er en stor utfordring og de mistenker at de frivillige ofte kommer tapende ut.

Norsk Folkeminnelag påpekte at museene og arkivene må få tilskudd ift. samlingsforvaltning, så de kan fortsette å være tilgjengelige. For deres del, kunne de gjerne ha vært under et museum, som publiseringskanal for folkeminnemateriale. Folkeminnelaget har få medlemmer og derfor lav driftsstønad, og ingen betalt daglig leder. De må nå vurdere å legge ned, etter mer enn 100 år, fordi det er for tungt å drive videre uten mer støtte. De poengterer her at organisasjonens verdi er ikke lik antall medlemmer, noe Kulturvernforbundet støtter opp om.

Oppfølging av forpliktelser ift. UNESCO

Kulturvernforbundet og våre medlemmer reagerer på at den immaterielle kulturarven blir stemoderlig behandlet, og er underfinansiert. Flere av kulturvernorganisasjonene er rådgivende UNESCO-organisasjoner for immateriell kulturarv. Norges Bygdekvinne lag er en av disse, og minnet i innspillsmøtet 16. januar om at infrastrukturen og støtten til organisasjonene er veldig viktig for at Norge skal kunne oppfylle sine UNESCO-forpliktelser.

Forbundet kysten viste her til at de fortsatt lurer på hvordan de skal komme seg videre med UNESCO-innskrivingen av den nordiske klinkbåttradisjonen, og påpekte at staten må ta et ansvar. De minnet her om at både profesjonelle båtbyggere og frivilligheten trenger tilskudd for å drive prosessen videre.

Prosjektstøtte

I tillegg til driftsstøtte er det også behov for prosjektstøtte. Dette gjelder for hele kulturvernfeltet, for eksempel til tiltak for å nå nye målgrupper, for å digitalisere arkiver og historisk materiale, og for å utvikle godeformidlingstiltak og aktiviteter.

Tilskudd til kulturminner og kulturmiljø

For organisasjonene som jobber med fysiske kulturminner, er det behov for midler til istandsetting, vedlikehold og vern gjennom bruk. Norsk Forening for Fartøyvern melder for eksempel at det stadig blir dyrere å drifte fartøyene, så tilskuddene må økes i takt med utgiftene. Både kaiplass, diesel og sertifiseringer er blitt dyrere de siste årene.

Både bygninger og andre fysiske kulturminner er dessuten utsatt for vær og vind, i økende grad på grunn av klimaendringene. Dette er behov som er kjent for Klima- og miljødepartementet, men som vi syns at også Kultur- og likestillingsdepartementet bør kjenne til. Dette er også viktig for både Stortinget, der mye av kulturvernfeltet nå er samlet under Familie- og kulturkomiteen, og for de regionale og lokale forvaltningsnivåene, som har fått delegert mye av ansvaret på feltet.

For de bevegelige kulturminnene, trenger vi også en anerkjennelse av at selv i det grønne skiftet så må enkelte kulturminner, herunder veteranfly, fartøy, biler og busser kunne benytte seg av originalt fossilt brensel. Vi må ivareta historien så identisk som mulig, og bidra med grønne løsninger i alt annet vi gjør. Landsforeningen for luftfartøyvern understreker at de som driver med gammelt drivstoff, har et ekstra fokus på grønne løsninger.

Innspillene her nevnt er på ingen måte komplette i forhold til de ulike behovene for tilskudd.

Forenkling og samordning

Kultur- og likestillingsdepartementet ønsker også innspill til hva som kan gjøres for å forenkle og samordne ordninger. Vi viser her til noen erfaringer Kulturvernforbundet har gjort seg, og til innspill som kom frem på Kulturvernforbundets innspillsmøter 16. og 26. januar.

For de av oss som mottar driftsstøtte fra flere steder, bruker vi mye tid på å fylle inn / sende inn samme informasjon, eventuelt noe justert til de ulike ordningene. En felles portal, eller en løsning som forenkler søknadsprosessen hadde vært kjærkomment.

De av oss som mottar driftsstøtte fra Kultur- og likestillingsdepartementet, bruker også unødvendig mye tid på å fylle ut søknadsskjema som egentlig ikke passer for oss, og på en ellers omfattende søknad og rapporteringsprosedyre. Vi tror at dette også tar mye tid for forvaltningen.

På Kulturvernforbundets innspillsmøte 26. januar, påpekte Norsk-Ukrainsk forening at de synes det er vanskelig å orientere seg i støtteordningene som finnes, og lurte på hvor man finner en god oversikt. Dette er det mange andre, både organisasjoner og lokallag, som etterspør. Foreningen mente at det også var problematisk å forstå og ha oversikt over hvilke samarbeidsorganisasjoner som finnes der ute. De viste til et stort behov for å inkludere flyktningene som allerede er kommet og de som vil komme fremover.

Kulturvernorganisasjonene påpekte også at de selv kan bli flinkere til å orientere seg og snakke med hverandre om relevante tilskuddsordninger. Det finnes for eksempel ordninger som flere kan bli flinkere til å benytte seg av, som kursmidler, frifondsmidler og voksenopplæringsmidler.

Mens kulturvernorganisasjonene er samordnet gjennom Kulturvernforbundet på nasjonalt nivå, er det også behov for samordning av lagene på lokalt og regionalt nivå. På Kulturvernforbundets innspillsmøte med Oslo kulturvernnettverk 26. januar, ble det påpekt at lagene må bli enda flinkere til samarbeid og å snakke om formidling, og at de trenger møtepunkter og felles tiltak. Akershusstevnet er et godt eksempel på hvordan de kan få lag og foreninger sammen i Oslo. Alle lag og foreninger er hjertelig velkommen til å delta på Akershusstevnet den 2. og 3. september i år.

På innspillsmøtet 26. januar, påpekte også en representant for Norges husflidslag at det er et stort potensial for Osloskolen å samarbeide med frivilligheten, og at det i slike tilfeller må være mulig også for offentlige institusjoner å søke midler til slike samordningstiltak. Vi viser her til innspill over om behov for støtte også til arkiv og museer, for å legge til rette for økt samarbeid med de frivillige miljøene.

Hvordan kan offentlige myndigheter få til et godt samarbeid og samspill med frivillige organisasjoner?

For å få til en best mulig politikk for kulturfrivilligheten, er det viktig å legge til rette for medvirkning. Vi setter derfor pris på den inkluderende prosessen som departementet nå har lagt opp til, og anmoder departementet som nevnt å være en pådriver for at andre departement og forvaltningsnivåer skal legge til rette for medvirkning og gode prosesser, for å finne gode løsninger for kulturfrivilligheten.

Som nevnt i referansegruppemøte hos departementet 17. januar, inviterte Jernbanedirektoratet i fjor Kulturvernforbundet og flere av de frivillige aktørene på jernbanefeltet til dialog, i forbindelse med utarbeidelsen av en nasjonal plan for å ivareta historisk jernbanemateriell (en oppfølging av punkt i regjeringserklæringen om at regjeringen ville «legge til rette for at museumsbaner og historisk togmateriell i større grad ivaretas»). En god og inkluderende prosess, var viktig for å få et godt resultat, som la til rette for at de ulike aktørene kunne gjøre en best mulig jobb på sine ulike områder.

Vi anmoder Kultur- og likestillingsdepartementet til å ha en tilsvarende inkluderende prosess for å følge opp punktet i regjeringserklæringen om at regjeringen vil «evaluere museumsreformen, særlig med tanke på frivillighetens kår og muligheten til å mobilisere lokale ressurspersoner».

Hvordan kan virkemidler og tiltak på lokalt, regionalt og nasjonalt nivå innrettes for å bli enda bedre?

Som nevnt over, er driftsstøtten til de nasjonale organisasjonene viktig, for at de kan skape og koordinere aktivitet landet rundt. Også regionale ledd og lokale lag har behov for driftsstøtte, eller samordningstiltak for de regionale og lokalene lagene som sitter med samme oppgaver og utfordringer. I tillegg er det behov for prosjektstøtte, både nasjonalt, regionalt og lokalt.

Det er viktig at de ulike fagavdelingene hos kommunen og fylkeskommunen kjenner til de ulike frivillige miljøene tilknyttet sitt felt, og de ulike ordningene disse kan benytte seg av. De bør også bidra til at det opprettes nye tilskuddsordninger ved behov, legge til rette for større grad av medvirkning på sine felt og bidra til felles møtepunkter mellom de ulike aktørene på sitt område.

5. Regionale kulturfond

For det frivillige kulturvernet er det et stort behov for å få på plass en regional samordning, slik det er på andre områder, med musikkråd, idrettsråd og friluftslivsråd. Dette koster tid og penger å få til, men anses som en nødvendighet, spesielt med tanke på utviklingen av regionale kulturfond. Kanskje de regionale kulturfondene kan bidra til en slik samordning. Det er uansett svært viktig at de mange lokale kulturvernlagene ikke faller utenfor satsingen, selv om de ikke er regionalt organisert per i dag! Dette gjelder også andre deler av kulturfrivilligheten som ikke er regionalt organisert. Videre må forvaltningen kjenne godt til hva som faller inn under ordningen, og legge til rette for at alle former for kulturfrivillighet er inkludert og ivaretatt, herunder det frivillige kulturvernet. De relevante fagavdelingene må

også kjenne til de regionale kulturfondene, og sørge for at «sin» del av kulturfrivilligheten er ivaretatt, eller gjort oppmerksomme på muligheten for å søke midler.

På Kulturvernforbundets innspillsmøte 16. januar, påpekte Statssekretæren at innretningen må være raus fra statens siden, men at fylkene også må bestemme over sine behov. Vi må sikre at vi går i takt, men staten må også legge noen føringer.

Norges husflidslag påpekte her at de er skeptiske til hvordan dette skal administreres, da de opplever at det er stor forskjell på hvordan fylkeskommunene ser på kulturarv og frivillighet. Noen er veldig interessert i vårt felt, andre er helt uinteressert. På innspillsmøtet ble det også fremmet en bekymring for at kompetansen som sitter i forvaltningen i dag, kan smuldre opp når tilskuddsordninger flyttes regionalt.

Kulturvernforbundet vet at flere av våre medlemsorganisasjoner melder om lignende bekymringer og erfaringer. Dette har også vært et innspill fra oss tidligere, i forkant av regionreformen. Vi meldte da en bekymring for at fylkeskommunene, som skulle få delegert ansvar på feltet, ikke alltid hadde kompetanse eller interesse for feltet, og at dette kunne være svært uheldig med tanke på hva som da kunne gå tapt av umistelige verdier. Vi har også vært vitne til mange interessekonflikter landet rundt, der kulturvern hensyn ofte taper for andre hensyn, som regel kommersielle.

Det er svært viktig at innretningen ikke blir personavhengig, slik at noen områder faller utenfor dersom interessen eller kunnskapen mangler på noen områder. Det er desto viktigere at det legges til rette for medvirkning og samarbeid, for eksempel ift. kulturlov om at kommunen skal ha en dialog om behov med det frivillige kulturlivet.

På Kulturvernforbundets innspillsmøte 26. januar ble det også fremmet forslag om at det også kunne være interessant for privatpersoner å kunne søke om lærlingemidler fra de regionale kulturfondene.

6. Viktigheten av kunnskap

For det frivillige kulturvernet er videreføring av kunnskap og kompetanse en helt essensiell av virksomheten. Her er det behov for både tilskudd og lokaler, samarbeid og synlighet, ref. punktene over.

Vi viser for øvrig også til innspill sendt fra våre medlemsorganisasjoner og fra Oslo kulturarvnettverk.

Mvh,

Toril Skjetne,

Generalsekretær

Norges kulturvernforbund